

Το θέμα της αποζημίωσης των θυμάτων εγκλημάτων

ΑΝΤΩΝΗΣ Δ. ΜΑΓΓΑΝΑΣ

ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Το θύμα ενός βίαιου εγκλήματος (ληστεία, βιασμός, κακοποίηση, τραυματισμός γενικότερα) θα νοιώσει, ασφαλώς μια ικανοποίηση με τη σύλληψη και την καταδίκη του δράστη όμως ποιος φορέας θα το αποζημιώσει για τις χαμένες ώρες δουλειάς, για την περίθαλψη στο νοσοκομείο, για τις συνεδρίες με ψυχολόγους και θεραπευτές για την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη από το έγκλημα δεδομένου, μάλιστα, ότι σε αρκετές περιπτώσεις ο δράστης μπορεί να παραμένει άγνωστος ή να μην έχει τα χρήματα για την αποζημίωση του θύματος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με καθυστέρηση σε σύγκριση με τις νομοθεσίες του Καναδά και των ΗΠΑ εξέδωσε την Οδηγία 2012/29/ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων όπου καθορίζει μια σειρά δεσμευτικών δικαιωμάτων για τα θύματα εγκληματικών πράξεων, καθώς και σαφείς υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη της ΕΕ ως προς τη διασφάλιση αυτών των δικαιωμάτων στην πράξη.

Να σημειωθεί ότι η Οδηγία έχει δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ τον Οκτώβριο του 2012, θέτοντας ως όριο για τη συμμόρφωση των κρατών μελών τη 16η Νοεμβρίου.

Το ελληνικό κράτος, αν και η επιτροπή για την ενσωμάτωση της οδηγίας είχε [συσταθεί](#) από το Φεβρουάριο του 2013, έπειτα από μία σειρά παρατάσεων, με πιο [πρόσφατη](#) το Μάιο του 2015, δεν έχει ακόμα ενσωματώσει την εν λόγω οδηγία.

Οι νέοι κανόνες ισχύουν για όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, που είναι θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ, ενώ ισχύουν επίσης αν η ποινική διαδικασία διεξάγεται στην ΕΕ.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στόχος των νέων κανόνων είναι η αναγνώριση και η μεταχείριση όλων των θυμάτων εγκληματικών πράξεων και των μελών της οικογένειάς τους με σεβασμό και χωρίς διακρίσεις, ανάλογα με τις ανάγκες καθενός από αυτά.

Στα νέα δικαιώματα συγκαταλέγονται:

Δικαιώματα των μελών της οικογένειας θυμάτων

Τα μέλη της οικογένειας θυμάτων που έχασαν τη ζωή τους έχουν τα ίδια δικαιώματα με τα άμεσα θύματα, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ενημέρωσης, υποστήριξης και αποζημίωσης.

Τα μέλη της οικογένειας θυμάτων που επιβίωσαν έχουν επίσης δικαιώματα υποστήριξης και προστασίας.

Δικαίωμα των θυμάτων να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά

Η επικοινωνία με τα θύματα πρέπει να γίνεται πάντοτε σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Η μορφή επικοινωνίας πρέπει να προσαρμόζεται στις εξατομικευμένες ανάγκες κάθε θύματος, π.χ. ιδιαίτερες ανάγκες σε σχέση με την ηλικία, τη γλώσσα και τυχόν αναπηρία.

Δικαίωμα ενημέρωσης

Οι εθνικές αρχές πρέπει να παρέχουν στα θύματα μια σειρά πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματά τους, την υπόθεσή τους καθώς και τις υπηρεσίες και την υποστήριξη που διαθέτουν.

Οι πληροφορίες πρέπει να δίνονται από την πρώτη επαφή με αρμόδια αρχή και χωρίς καθυστέρηση.

Δικαίωμα υποστήριξης

Τα κράτη μέλη πρέπει να εγγυώνται την πρόσβαση των θυμάτων σε υπηρεσίες υποστήριξης, και οι αρχές πρέπει να διευκολύνουν αυτή την πρόσβαση. Η υποστήριξη πρέπει να παρέχεται δωρεάν και εμπιστευτικά, ακόμη και στα θύματα που δεν καταγγέλλουν επίσημα την εγκληματική πράξη.

Πρέπει να υπάρχουν διαθέσιμες τόσο υπηρεσίες γενικής υποστήριξης - που απευθύνονται σε όλα τα θύματα εγκληματικών πράξεων - όσο και υπηρεσίες εξειδικευμένης υποστήριξης.

Στις υπηρεσίες εξειδικευμένης υποστήριξης περιλαμβάνονται η παροχή καταλύματος, η επούλωση ψυχολογικών τραυμάτων και η παροχή συμβουλών προσαρμοσμένων στον τύπο του θύματος.

Δικαίωμα συμμετοχής στην ποινική διαδικασία

Τα θύματα θα έχουν ενεργότερο ρόλο κατά την ποινική διαδικασία. Θα έχουν το δικαίωμα να ακουστούν και να ενημερωθούν για τα διάφορα στάδια της διαδικασίας. Αν τα θύματα δεν συμφωνούν με την απόφαση για μη άσκηση δίωξης, έχουν το δικαίωμα προσβολής αυτής της απόφασης.

Τα θύματα έχουν επίσης το δικαίωμα αποζημίωσης και, στην περίπτωση που στο εθνικό σύστημα εφαρμόζονται διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης, υπάρχουν πλέον κανόνες που διασφαλίζουν την ασφαλή συμμετοχή των θυμάτων.

Δικαίωμα προστασίας

Τα θύματα πρέπει να προστατεύονται τόσο από τον δράστη όσο και από το ίδιο το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Για να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους για προστασία, όλα τα θύματα πρέπει να περνούν από ατομική αξιολόγηση ώστε να διερευνάται κατά πόσο είναι ευάλωτα σε περαιτέρω ζημιά που θα μπορούσε να προκύψει κατά την ποινική διαδικασία.

Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να εφαρμόζονται μέτρα προστασίας τους κατά τη διάρκεια της δίκης και έναντι οποιαδήποτε απειλής εκ μέρους του δράστη. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην προστασία των παιδιών.

Οι νέοι αυτοί κανόνες της ΕΕ πρέπει πλέον να εφαρμόζονται και να ισχύουν σε όλα τα κράτη μέλη.

Επιπλέον, καθώς τα περισσότερα δικαιώματα που ορίζονται στην οδηγία είναι σαφή και ακριβή, μπορούν τα μεμονωμένα άτομα να τα επικαλούνται απευθείας ενώπιον των

εθνικών δικαστηρίων, ακόμη κι αν δεν έχουν ακόμη μεταφερθεί πλήρως στη νομοθεσία της χώρας τους.

Μέχρι να υλοποιηθούν αυτά τα αυτονόητα μέτρα στην Ελλάδα θα επιθυμούσα να εκθέσω την εμπειρία μου στο Κεμπέκ με την Υπηρεσία Αποζημίωσης Εγκληματικών Πράξεων του Κεμπέκ (IVAQ) (η αντίστοιχη υπηρεσία σε ομοσπονδιακό επίπεδο είναι η CAVAC)

Η λειτουργία αυτής της Επιτροπής υπήρξε τόσο επιτυχημένη που το Υπουργείο Δικαιοσύνης της Γαλλίας έστειλε, το 1975, ειδική Επιτροπή για να μελετήσει αυτό το θεσμό. Είχαν, μάλιστα, επισκεφτεί και το Πανεπιστήμιο μας δεδομένου ότι ένας συνάδελφος ήταν ο πρώτος Διευθυντής της Επιτροπής αποζημίωσης.

Ο Νόμος για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων του Κεμπέκ υπάρχει από το 1972. Ψηφίζοντας αυτό το Νόμο η Κυβέρνηση του Κεμπέκ λάβαινε υπ' όψιν τα κοινωνικά προβλήματα που προκαλούσε μια αυξανόμενη εγκληματικότητα γενικότερα και ειδικότερα απέναντι στα θύματα βίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα θύματα δεν μπορούσαν να αποζημιωθούν για τις βλάβες που υπέστησαν, δεδομένου ότι ο δράστης ήταν αναξιόπιστος ή δεν είχε ανακαλυφθεί. Από τότε που ψηφίστηκε ο νόμος τα θύματα βίας που είχαν υποστεί σωματική βλάβη ή ψυχολογικό ή νευρικό σοκ από την τέλεση του εγκλήματος μπόρεσαν να επωφεληθούν από τα μέτρα που πρότεινε ο Νόμος. Από την ψήφιση του Νόμου ο αριθμός των πολιτών που αποζημιώθηκαν δεν σταμάτησε να αυξάνεται. Έτσι, ενώ το 1972 έγιναν δεκτές 148 αιτήσεις, το 2007 έφθασαν τις 4.810. Από την ίδρυσή της η Διεύθυνση για την αποζημίωση θυμάτων δέχθηκε περισσότερες από 87.000 αιτήσεις καταβάλλοντας αποζημιώσεις ύψους 894 εκατ. δολ.

Κάτω από το ίδιο πρίσμα το Κοινοβούλιο ψήφισε, το Δεκέμβριο του 1977, το Νόμο που επιβράβευε το πνεύμα αλληλεγγύης. Έτσι κάθε πρόσωπο που βοηθά κάποιον του οποίου η ζωή ή η σωματική ακεραιότητα βρίσκεται σε κίνδυνο μπορεί να αποζημιωθεί για τη βλάβη που υπέστη. Πλην ορισμένων μικρών εξαιρέσεων, οι αποζημιώσεις είναι ίδιες με εκείνες που προβλέπει ο Νόμος για τα εργατικά ατυχήματα. Όσον αφορά στα διάφορα μέτρα περιλαμβάνουν την αποζημίωση, την ιατρική περίθαλψη και την αποκατάσταση. Εφεξής οι ειδικοί αναλύουν τις νέες αιτήσεις και, μέσα στα πλαίσια μιας υγιούς διαχείρισης του κινδύνου, λαμβάνουν άμεσα μια απόφαση στις περιπτώσεις που πρέπει καταφανώς να γίνουν αποδεκτές. Με τον τρόπο αυτό περισσότερο από το 50% των περιπτώσεων γίνονται αποδεκτές την επόμενη μέρα αφ' ότου υποβλήθηκαν οι αιτήσεις. Οι άλλοι φάκελοι όπου πρέπει να γίνει κάποια έρευνα ή χρειάζονται πληροφορίες στέλνονται στην ειδική Επιτροπή για την αποτίμηση, η οποία οφείλει να τεκμηριώσει τα στοιχεία ώστε να ληφθεί μια απόφαση. Τα συγκεκριμένα μέτρα προβλέπουν ότι οι συγγενείς ενός θύματος ανθρωποκτονίας μπορούν να επωφεληθούν από 20 συνεδρίες ψυχοθεραπείας, ενώ για τα άλλα εγκλήματα, ένα πρόσωπο που μπορεί να συνδράμει στην αποκατάσταση του θύματος (π.χ. φίλος, συγγενής) δικαιούται 15 συνεδρίες.

Το 2007, 73 πρόσωπα επωφελήθηκαν από αυτά τα μέτρα, ήτοι 28 συγγενείς θυμάτων ανθρωποκτονίας και 45 συγγενείς χρήσιμοι για την αποκατάσταση των θυμάτων άλλων εγκλημάτων. Για τα άλλα εγκλήματα σε ένα 75% των περιπτώσεων, ο συγγενής ήταν η μητέρα του θύματος. Στις 27.11.2007, η Κυβέρνηση του Κεμπέκ κατέθεσε προς ψήφιση το Σχέδιο Νόμου 58 τροποποιώντας τη Νομοθεσία για τις σχέσεις εργασίας το οποίο προβλέπει ότι ένας μισθωτός μπορεί να απουσιάσει από την εργασία του για μια μέγιστη περίοδο 104 εβδομάδων αν ο ίδιος ή το ανήλικο παιδί του υπέστη σοβαρές σωματικές

βλάβες μετά από ένα έγκλημα ή αν ο/η σύζυγος ή το παιδί του απεβίωσε μετά από μια τέτοια πράξη. Προβλέπει, ακόμη, μια περίοδο απουσίας 52 εβδομάδων maximum αν ο/η σύζυγος του μισθωτού απεβίωσε αυτοκτονώντας ή το ανήλικο παιδί του εξαφανίστηκε.

Στο Κεμπέκ, ένα πρόσωπο που τραυματίστηκε μετά από ένα έγκλημα από αυτά που αναφέρονται στο παράρτημα του Νόμου μπορεί να επωφεληθεί των μέτρων που προβλέπει η νομοθεσία ή ακόμη εκείνος που προβαίνει στη σύλληψη ενός εγκληματία ή που βοηθά έναν αστυνομικό που προσπαθεί να συλλάβει κάποιον και υφίσταται κάποια βλάβη ή ακόμη αν το άτομο προσπαθεί να προλάβει ένα έγκλημα ή βοηθά τον αστυνομικό που προσπαθεί να προλάβει το έγκλημα και υφίσταται κάποια βλάβη και τέλος τον διασώστη που τραυματίζεται, πεθαίνει ή υφίσταται υλικές ζημιές κατά τη στιγμή που προσφέρει τη βοήθειά του σε κάποιον του οποίου η ζωή ή η σωματική ακεραιότητα βρίσκονται σε κίνδυνο. Σε περίπτωση θανάτου τα πρόσωπα που εξαρτώνται από τον αποβιώσαντα θα αποζημιωθούν.

Κατά τη διάρκεια της χρονιάς 2007 εκδόθηκαν 5.998 αποφάσεις σύμφωνα με τις δύο νομοθεσίες. 4.843 αιτήσεις έγιναν δεκτές και 846 απορρίφθηκαν.

Μέτρα από τα οποία μπορούν να επωφεληθούν:

Κατά την περίοδο που ο αιτών αδυνατεί να εργασθεί ή να εκπληρώσει τις συνήθειες ασχολίες του εισπράττει το 90% του ακαθάριστου μισθού του. Ο μέγιστος μισθός που εξασφαλίζεται ήταν το 2007, 59.000 δολ. Εξάλλου μπορούν να επιστραφούν τα ακόλουθα έξοδα:

- ✓ Έξοδα για φυσική αποκατάσταση (φάρμακα, ιατρικές επεμβάσεις,
- ✓ κ.λπ.)
- ✓ Κοινωνική αποκατάσταση (ψυχοθεραπεία, έξοδα για προστασία, κ.λπ.)
- ✓ Επαγγελματική αποκατάσταση (προγράμματα εκπαίδευσης, εκμάθη-
- ✓ σης νέου επαγγέλματος, κ.λπ.)

Επιπρόσθετα, αν παραμένουν διαρκείς βλάβες μετά τις θεραπείες, ο αιτών εισπράττει ένα μηνιαίο επίδομα ανάλογο με τη φυσική ή ψυχολογική του αναπηρία.

Αποζημίωση σε περίπτωση υλικών ζημιών

Το θύμα ενός εγκλήματος (ή ο διασώστης) μπορεί να εισπράξει αποζημίωση μέχρι 1.000 δολ. Κατά τη διάρκεια του 2007, οι υπάλληλοι για πληροφορίες δέχθηκαν 90.283 τηλεφωνήματα μια αύξηση 17% σε σχέση με το 2006. Απάντησαν στα τηλεφωνήματα αυτά σε λιγότερο από 60 δευτερόλεπτα σε ένα 54% των περιπτώσεων. Επιπλέον 2.166 επισκέπτες επισκέφθηκαν τα γραφεία πράγμα που βοήθησε στην προσωπική επικοινωνία με την πελατεία.

Προσωπικό

Στις 31.12.2007, Η Διεύθυνση για την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων αριθμούσε 74 μόνιμους υπαλλήλους, 37 ευκαιριακούς, 7 συμβασιούχους και 3 αποσπασμένους. Το ποσοστό των γυναικών ανερχόταν σε 83%. Κατά την περίοδο αυτή (το 2007) δόθηκαν αποζημιώσεις ύψους 73.868430,36 δολ. Παρατηρούμε ότι περισσότερες ήταν οι γυναίκες που αποζημιώθηκαν σε σχέση με τους άνδρες (62,3%). Τα κυριότερα εγκλήματα ήταν οι σωματικές βλάβες και τα σεξουαλικά αδικήματα που από μόνα τους συνιστούν το 71% των εγκλημάτων για τα οποία δόθηκε αποζημίωση. Ένα 26% των θυμάτων ήταν κάτω των 18 ετών και υπήρξαν θύματα σεξουαλικών

εγκλημάτων σε ποσοστό 58%. Όσον αφορά στα εγκλήματα κατά προσώπων 18 έως 35 χρόνων εκπροσωπούν ένα 35% και το ίδιο ποσοστό αφορά και στα άτομα 36-64 χρόνων. Κατά σειρά τελέστηκαν τα αδικήματα των σωματικών βλαβών, ένοπλων επιθέσεων και σεξουαλικών επιθέσεων. Όσον αφορά στους ηλικιωμένους αποτελούσαν το 4% των θυμάτων κυρίως σωματικών βλαβών. Τα σεξουαλικά αδικήματα περιλαμβάνουν: την αιμομιξία, σχέση με πρόσωπο που εξαρτάται (κατάχρηση εξουσίας), σεξουαλική επίθεση, ένοπλη σεξουαλική επίθεση και σοβαρή σεξουαλική επίθεση.

Πίνακας 1

Ηλικία του θύματος Γυναίκες Άνδρες Σύνολο Ποσοστό

0-6	113	96	209	4,3%
7-12	285	194	479	10,0%
13-17	384	176	560	11,6%
18-35	1.051	650	1.701	35,4%
36-64	1.046	611	1.657	34,5%
65>	118	86	204	4,2%
Σύνολο	2.997	1.813	4.810	100%

Κατανομή των εγκλημάτων ανάλογα με το φύλο του θύματος

Αδίκημα (αρθ. Ποιν. Κωδ.)	Γυναίκες	Άνδρες	Σύνολο
86 Απειλή με όπλο	12	10	22
153 Σεξ σχ. με κατάχρηση	2	0	2
155 Αιμομιξία	17	0	17
220 Ανθρ/νία από εγκλ. αμέλεια 1		0	1
221 Σωμ. βλ. από «»	1	4	5
229 Φόνος	21	28	49
(Άμεσος μάρτυρας φόνου)	11	5	16
234 Ακούσια υπαίτ. ανθρ/νία	3	3	6
239 Απόπειρα φόνου	10	25	35
246 Αντίσταση κατά την τέλεση 0		1	1
258 Επικ. οδήγ. Σκάφους	1	0	1
265 Σωμ βλάβες με όχημα	1	0	1
266 Σωμ. Βλάβες	1.348	688	2.036
267 Ένοπλη επίθεση	242	582	824
268 Βαριά σωμ. βλάβη	7	36	43
269 Παράνομη πρόκλ σωμ. βλαβ. 6		7	13
271 Σεξουαλική επίθεση	1.128	254	1.382
272 «» (Ένοπλη)	13	0	13
273 «» (Βαριά)	5	0	5
279(1) Απαγωγή	3	3	6
279(2) Παράνομη κατακράτηση 2		1	3
343 Ληστεία	108	135	243
423 Απειλή με χρήση βίας	17	4	21
430 (2) Φθορά	1	0	1
433 Εμπρησμός	7	3	10

Πίνακας 2**Κίνητρα του εγκλήματος ανάλογα με το φύλο του θύματος***Γυναίκες Άνδρες Σύνολο*

Συμφέρον	5	9	14
Χωρίς εύλογη αιτία	156	2	378
Σεξουαλικό	1.154	253	1.407
Ρατσιστικό (discrimination)	0	9	9
Ζήλεια	46	48	94
Πορνεία	4	0	4
Συμπλοκή	1.050	518	1.568
Ναρκωτικά	4	3	7
Εκδίκηση	71	149	220
Ένοπλη ληστεία	127	184	311
Απροσδιόριστο	103	215	318
Άλλο	210	164	374
Κανένα	48	23	71

Κατανομή των τόπων του εγκλήματος ανάλογα με το θύμα*Γυναίκες Άνδρες Σύνολο*

Τράπεζα	9	6	15
Εμπορικό κατάστημα	23	30	53
Κέντρο διασκέδασης	59	192	248
Κατοικία θύματος	1.887	579	2.466
Κατοικία δράστη	395	166	561
Κατοικία τρίτου	89	69	158
Νοσ. Ίδρυμα	14	4	18
Ξενοδοχείο-εστιατόριο	21	19	40
Σχολείο	21	41	61
Χώρος δουλειάς	21	30	51
Φυλακές	0	15	15
Μέσο μεταφοράς	76	40	116
Πάρκο	32	53	85
Χώρος στάθμευσης	31	76	107
Δημόσιος δρόμος	173	383	556
Άλλος	76	67	143

Λόγοι απόρριψης των αιτήσεων*2005 2006 2007*

Απουσία στοιχείων για έγκλημα	273	339	178
Ατύχημα	1	0	0
Σοβαρό λάθος	143	231	136
Απουσία στοιχείων τραυματισμού	173	217	96

Έγκλημα μη αναφερόμενο στο Νόμο 58	102	117	
Παραγραφή	138	250	215

1. Υπάρχει απουσία στοιχείων για την τέλεση εγκλήματος:
 - ✓ Στην περίπτωση ατυχήματος ή δεν υπήρχε πρόθεση για πρόκληση σωματικής βλάβης, π.χ. παιχνίδι.
 - ✓ Όταν το θύμα δεν αποδεικνύει με βάσιμα στοιχεία ότι το γεγονός ή ο τραυματισμός απορρέει από μια εγκληματική πράξη. Παράδειγμα η πτώση στο πεζοδρόμιο ενός μεθυσμένου.
2. Η σοβαρή αμέλεια συνίσταται σε μια αβλεψία ή επικίνδυνη απροσεξία ή μια χονδροειδή αμέλεια από το θύμα.
3. Τα εγκλήματα που δεν αναφέρονται στη νομοθεσία είναι για παράδειγμα:
 - ✓ Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (απλή κλοπή, διάρρηξη, απάτη, εκβίαση).
 - ✓ Ορισμένα αδικήματα κατά του προσώπου (απειλή από τηλεφώνου, παρενόχληση).
4. Υπάρχει παραγραφή όταν η αίτηση υποβλήθηκε εκτός της προβλεπόμενης προθεσμίας, ήτοι ένα έτος μετά τον τραυματισμό χωρίς εύλογη αιτία.

Επίμετρο

Η πολύχρονη εμπειρία του Κεμπέκ στο κεφάλαιο της αποζημίωσης θυμάτων εγκληματικών πράξεων είναι ιδιαίτερα σημαντική και χρήσιμη και για άλλες χώρες.

** Κύρια πηγή για τη δημοσίευση αυτή υπήρξε η Ετήσια Έκθεση για το 2007 της κρατικής υπηρεσίας για την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων του Κεμπέκ. IVAC (indemnisation des victimes d'actes criminels), Québec, Canada, 2008.*